HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מאי ברכת השיר רב יהודה אמר [א]יהללוך ה' אלהינו ורבי יוחנן אמר [ב]נשמת כל חי ת"ר רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול דברי ר"ט וי"א [1]ה' רועי לא אחסר מהיכן הלל הגדול רבי יהודה אומר [ג][2]מהודו עד [3]נהרות בבל ורבי יוחנן אומר משיר המעלות עד נהרות בבל רב אחא בר יעקב אמר [4]מכי יעקב בחר לו יה עד נהרות בבל ולמה נקרא שמו הלל הגדול א"ר יוחנן מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה א"ר יהושע בן לוי הני עשרים וששה הודו כנגד מי כנגד כ"ו דורות שברא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו א)אמר רב חסדא מאי דכתיב [2]הודו לה' כי טוב הודו לה' שגובה חובתו של אדם בטובתו עשיר בשורו ואת עני בשיו יתום בביצתו אלמנה בתרנגולתה א"ר יוחנן קשין מזונותיו של אדם כפליים כיולדה דאילו ביולדה כתי' [5]בעצב ובמזונות כתי' [6]בעצבון ב)(א"ר) יוחנן קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה דאילו בגאולה כתיב [7]המלאך הגואל אותי מכל רע מלאך בעלמא ואילו במזונות כתיב [8]האלהים הרועה אותי א"ר יהושע בן לוי ג)בשעה שאמר הקב"ה לאדם [9]וקוץ ודרדר תצמיח לך זלגו עיניו דמעות אמר לפניו רבש"ע אני וחמורי נאכל באבוס אחד כיון שאמר לו [10]בזעת אפך תאכל לחם נתקררה דעתו אמר ר"ש בן לקיש אשרינו ד)אם עמדנו בראשונה ועדיין לא פלטינן מינה דקא אכלינן עיסבי דדברא אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף דכתיב [11]נותן לחם לכל בשר וסמיך ליה לגוזר ים סוף לגזרים אמר ר"א בן עזריה ה)קשין נקביו של אדם כיום המיתה וכקריעת ים סוף שנאמר א][12]מהר צועה להפתח וכתיב בתרי' רוגע הים ויהמו גליו ו)ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה [ד]כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז שנאמר [13]אלהי מסכה לא תעשה לך וכתיב בתריה את חג המצות תשמור ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר בחבירו ראוי להשליכו לכלבים שנאמר [14]לכלב תשליכון אותו וכתיב בתריה [15]לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תשיא וכי מאחר דאיכא הלל הגדול אנן מ"ט אמרינן האי משום שיש בו ה' דברים הללו יציאת מצרים וקריעת ים סוף ומתן תורה ותחיית המתים וחבלו של משיח יציאת מצרים דכתי' [16]בצאת ישראל ממצרים וקריעת ים סוף דכתיב [17]הים ראה וינוס מתן תורה דכתי' [18]ההרים רקדו כאילים תחיית המתים דכתיב [19]אתהלך לפני ה' חבלו של משיח דכתיב [20]לא לנו ה' לא לנו וא"ר יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו שעבוד מלכיות איכא דאמרי אמר רבי יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו מלחמת גוג ומגוג רב נחמן בר יצחק אמר מפני שיש בו מילוט נפשות של צדיקים מגיהנם שנא' [21]אנה ה' מלטה נפשי חזקיה אמר מפני שיש בו ירידתן של צדיקים לכבשן האש ועלייתן ממנו ירידתן דכתיב לא לנו ה' לא לנו °אמר חנניה כי לשמך תן כבוד אמר מישאל על חסדך ועל אמתך אמר עזריה למה יאמרו הגוים אמרו כולן עלייתן מכבשן האש דכתיב [22]הללו את ה' כל גוים אמר חנניה שבחוהו כל האומים אמר מישאל כי גבר עלינו חסדו אמר עזריה ואמת ה' לעולם הללויה אמרו כולן ויש אומרים ואמת ה' לעולם גבריאל אמרו בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש אמר גבריאל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע ארד ואצנן ואציל את הצדיק מכבשן האש אמר לו הקב"ה אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולמו נאה ליחיד להציל את היחיד ולפי שהקב"ה ז)אינו מקפח שכר כל בריה אמר תזכה ותציל שלשה מבני בניו דרש ר"ש השלוני בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע ח)חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש עמד °יורקמו שר הברד לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע ארד ואצנן את הכבשן ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש אמר לו גבריאל אין גבורתו של הקב"ה בכך שאתה ט)שר ברד והכל יודעין שהמים מכבין את האש אלא אני שר של אש ארד ואקרר מבפנים

ואקדיח

ה"ג **רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו הלל הגדול: שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם כו'.** דכתיב י) הודו לאל השמים נותן לחם לכל בשר והיינו דבר גדול: **עשיר בשורו.** מפסידו ממון [ומכפר] על גופו: **קשין נקביו של אדם.** כשהוא עצור כיום המיתה:

ואקדיח

רשב"ם

יהללוך. כ)(נשמת כל חי) וגומרין בו בא"י מלך מהולל בתשבחות וזו היא ברכת השיר דמתניתין כלומר ברכת השבח: **ור' יוחנן אמר נשמת כל חי.** אף נשמת דהיינו ברכת השיר דמתני' דאילו יהללוך אנו אומרים בכל יום שאומרים בו את ההלל ומאי שנא ליל פסח דנקט אם לא להוסיף עוד ברכה אחרת והיינו דאמר הלכה כרבי יוחנן בתרוייהו וקבעוהו לאחר הלל הגדול שצריך לאומרן כדלקמן דהשתא איכא ברכה בכל חדא וחדא והכי הויא מילתא שפיר כך נראה בעיני: ה"ג **ת"ר רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו הלל הגדול: ה' רועי.** על שם המזון שאכלו צריך לומר: **שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם כו'.** דכתיב ביה נותן לחם לכל בשר והיינו דבר גדול: **בטובתו.** בטובה שהשפיע לו והכי משמע כי טוב כי לעולם חסדו חסד הוא עושה לעולם בכי טוב כלומר בטוב שנתן לו: **עשיר בשורו עני בשיו.** מפסידו ממון ומכפר על גופו: **בעצבון.** תרי משמע: **כקריעת ים סוף.** כלומר נס גדול עושה לו הקדוש ברוך הוא למי שנותן לו מזונות כאשר עשה לישראל שקרע להם ים סוף ונפקא מיניה למבעי רחמי: **קשין נקביו של אדם.** כשהוא עצור: **צועה.** לשון עצור וחגור כמו צועה ברב כחו (ישעיה סג): **כל המבזה את המועדות.** שעושה מלאכה בחולו של מועד דכתיב ל) את חג המצות תשמור ונפקא לן במסכת חגיגה (דף יח.) איסור מלאכה בחולו של מועד: **המקבל לשון הרע.** שמקבלו ומאמינו על חבירו. אע"ג דלקבוליה לא מיבעי ליה למיחש ליה מיבעי כדמפרש במסכת נדה (דף סא.): **וקרי ביה לא תשיא.** נראה בעיני דלא גרסינן ליה. דכולהו משתמע מלא תשא שכשמספר או מעיד הרי נושא בפיו שמע שוא: **וכי מאחר דאיכא הלל הגדול.** שמשובח יותר כמו שפירש רבי יוחנן למעלה משום דכתיב ביה נותן לחם לכל בשר אנן מאי טעמא אמרינן האי הלילא על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא על הציבור לכשנגאלין: **חמשה דברים.** דמיירי נמי בגאולה: **ההרים רקדו כאילים.** בשעת מתן תורה דכתיב (תהלים סח) למה תרצדון הרים וגו': **גבריאל אמרו.** כשניצולו חנניה מישאל ועזריה והוא היה שם דכתיב (דניאל ג) ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין לפי שהקדוש ברוך הוא הבטיחו על כך כשנשלך אברהם באור כשדים וכשקיים לו אמר ואמת ה' לעולם שקיים הבטחתו: **בשעה שהפיל נמרוד.** שעל שם כן נקרא אמרפל על שם שאמר והפיל את אברהם בכבשן מ):

ואקדיח

מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך. וקמ"ל דאפילו במקום שלא נהגו לברך אחריו בלילי פסח צריך לברך דאי נהגו פשיטא א"נ דאפילו במקום שנהגו ה"א דוקא בימים אבל בלילה אין צריך לברך קא משמע לן: **רבי** יוחנן אמר נשמת כל חי. נראה ה"פ אף נשמת כל חי אחר יהללוך דאי לא תימא הכי אנן כמאן עבדינן וקורא נשמת כל חי ברכת השיר לפי שבשבתות אומרים אותו אחר פסוקי דזמרה ורבינו חיים כהן לא היה חותם ביהללוך כי אם בנשמת לבדו משום דלישנא דברכת השיר משמע חדא ברכה [א]: **מהודו** עד על נהרות בבל. וכן אנו עושים ורננו צדיקים בה' אינו מן המזמור:

מן

מסורת הש"ס

א) ס"א ואמר ר' יהושע בן לוי, ב) [צ"ל ואמר], ג) [עיין אדר"נ ספ"א], ד) ס"א שלא עמדנו בראשונה אמר אביי ועדיין, ה) [עי' בעין יעקב ובילקוט ישעיה סימן נ"א], ו) מכות כג., ז) [נזיר כג. ב"ק לח: הוריו' י:], ח) צ"ל את חנניה, ט) שר של ברד, י) [תהלים קלו], כ) עיין בטור סימן תפ, ל) [שמות כג], מ) [עירובין נג.],

תורה אור השלם

1. מִזְמוֹר לְדָוִד יְיָ רֹעִי לֹא אֶחְסָר: תהלים כג א
2. הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: תהלים קלו א
3. עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן: תהלים קלז א
4. כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: תהלים קלה ד
5. אֶל הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ: בראשית ג טז
6. וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן תֹּאכֲלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: בראשית ג יז
7. הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: בראשית מח טז
8. וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה: בראשית מח טו
9. וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: בראשית ג יח
10. בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב: בראשית ג יט
11. נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: תהלים קלו כה
12. מִהַר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ: ישעיהו נא יד
13. אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ: שמות לד יז
14. וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ: שמות כב ל
15. לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס: שמות כג א
16. בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: תהלים קיד א
17. הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: תהלים קיד ג
18. הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: תהלים קיד ד
19. אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: תהלים קטז ט
20. לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: תהלים קטו א
21. וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי: תהלים קטז ד
22. הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: תהלים קיז א

עין משפט נר מצוה

קג א ב ג מיי' פ"ח מהל' חו"מ הל' י' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן תפ:

קד ד מיי' פ"ו מהל' י"ט הלכה טז:

◆

גליון הש"ס

גמרא אמר חנניה כי לשמך תן כבוד. עי' ירושלמי פ"ט דסוטה הל' ו ובפ"מ שם: **שם** יורקמו שר הברד. עי' ר"ש תענית תוד"ה וישמע:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' מהר צועה להפתח. נ"ב חסר סיפא דקרא ולא ימות ועי' מהרש"א בח"א:

◆

מוסף רש"י

את המועדות. חולו של מועד (מכות כג.). **את חג המצות תשמור.** מפרש בחגיגה (יח.) אם בראשון ובשביעי הרי כבר אמור, הא לא בא להזהיר אלא על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה (מכות שם).

◆

מוסף תוספות

א. ולמה יחתום שתי פעמים על ברכה אחת. תוס' ר"פ.

◆

רבינו חננאל

מאי ברכת השיר ר' יהודה אומר יהללוך ר' יוחנן אומר נשמת כל חי. ת"ר חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון, ויש אומרים ה' רועי לא אחסר. מהיכן הוא אומר הלל הגדול, רב אמר מהודו עד על נהרות בבל, רבי יוחנן אומר משיר המעלות עד על נהרות בבל, רב אחא בר יעקב אמר מכי יעקב בחר לו יה ועד על נהרות בבל. למה נקרא הלל הגדול, אמר רבי יוחנן מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזון לכל בריה. אמר רבי יהושע בן לוי כ"ו הודו כנגד כ"ו דור שלא היתה להם תורה וזנם הקב"ה בחסדו. מאי דכתיב הודו לה' כי טוב, הודו למי שגובה חובו של אדם בטובתו. פי' מכל אדם כפי השג ידו, עשיר בשורו עני בשיו אלמנה בתרנגולתה יתום בביצתו. א"ר יוחנן קשין מזונותיו של אדם כפלים כיולדה, ביולדה כתיב בעצב תלדי בנים ובמזונות כתיב בעצבון תאכלנה. ר' אלעזר אומר כקריעת ים סוף שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים וסמיך ליה נותן לחם לכל בשר. ר' לוי אמר יתר מן הגאולה שנאמר המלאך הגואל אותי מכל רע על ידי מלאך, ובמזונות כתיב האלהים הרועה אותי. רבי אלעזר בן עזריה אומר כקריעת ים סוף שנאמר מהר צועה להפתח וכתיב בתריה רוגע הים ויהמו גליו ה' צבאות שמו. ר' חמא בר' חנינא אמר כיום המיתה שנאמר לא ימות לשחת ולא יחסר לחמו. אמר רב ששת קשין נקביו של אדם כקריעת ים סוף שנאמר מהר צועה להפתח וכתיב בתריה רוגע הים וגו'. אמר רב ששת המבזה את המועדות כאלו עובד ע"ז שנאמר אלהי מסכה וגו' וכתיב בתריה את חג המצות תשמור. ועוד אמר המספר לשון הרע והמקבלו והמעיד עדות שקר ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר לא תשא שמע שוא וסמיך ליה לכלב תשליכון אותו. ואקשינן וכי מאחר דאיכא הלל הגדול מאי טעמא שבקינן ליה וקרינן להאי, ופריק ר' יוחנן מפני שיש בו ה' דברים יציאת מצרים שנאמר בצאת ישראל ממצרים, קריעת ים סוף שנאמר הים ראה וינוס, מתן תורה שנאמר ההרים רקדו כאילים, תחית המתים שנאמר אתהלך לפני ה' בארצות החיים, חבלו של משיח שנאמר לא לנו ה' לא לנו. רב נחמן אמר מפני שיש בו מלוט הצדיקים מגיהנם שנאמר אנה ה' מלטה נפשי. ענין אברהם אבינו שהפילו נמרוד לכבשן האש, וענין חנניה מישאל ועזריה שהפילן נבוכדנצר לכבשן האש.